

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Г. В. ХОДОРЕНКО  
"КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОЇ АНТРОПОНІМІКИ  
(НА ПРИКЛАДІ НАЙМЕНУВАНЬ ГРУП ОСІБ)"**

(Дніпропетровськ: Пороги, 2011. – 422 с.)

Об'єктом дослідження в монографії Г. Ходоренко виступають назви груп осіб (НГО), що охоплюють різні сфери діяльності людей, назви компаній та організацій, груп людей у соціальних мережах, творчих колективів, партій, власні імена, які функціонують як прецедентні (конотовані) оніми в антропонімному просторі сучасного дискурсу і є різновидами метафори, метонімії, різноманітними стилістичними засобами і прийомами прямої і непрямой репрезентації прецедентних феноменів, втілених у мовну форму НГО. Свою зацікавленість проблемою авторка мотивує відсутністю комплексного дослідження цього типу онімів, яке є новим у мовознавстві.

Основне завдання праці Г. Ходоренко вбачає в дослідженні становлення "нового мовного феномена, ще не описаного у вітчизняній ономастиці", його передумов, а також ролі когнітивних процесів у мовотворчій діяльності і її результатів, зокрема, мовного феномена НГО. Дослідження також виявляє зв'язки семантичних трансформацій власного імені в теорії традиційних і когнітивних досліджень онімів.

НГО, як свідчить монографія Г. Ходоренко, має ознаки прецедентного імені. Феномен прецедентних назв груп осіб і семантична структура оніма (яка включає компоненти, що дають йому змогу виступати у функції метафоричної чи апелятивної одиниці) уже були предметами наукового розгляду в дослідженнях останнього десятиліття (див., приміром, праці Є. Отіна, О. Карпенко та ін.). Однак проблема власного імені, його семантичного і функційного потенціалу залишається не повністю розв'язаною. Група мовних фактів, аналізована Г. Ходоренко, неоднорідна в плані "етимології" її складників, що диктує застосування різнопланових підходів до розгляду імені, механізмів побудови структури, а також семантичних перетворень смислів. Матеріал дослідження різноманітний за складом онімів і цікавий як частина сучасного дискурсу, у зв'язку з чим, можливо, продуктивним виявився б лінгвокультурологічний підхід, у межах якого реконструкція і класифікаційно-статистичний опис фрагментів прецедентного змісту імен дали б змогу виявити певні особливості сучасної суспільної свідомості. Г. Ходоренко вибирає вектор дослідження – "від індивідуальних когнітивних механізмів до структури втіленого в мові імені", торкаючись лінгвокультурологічного аспекту лише поверхово.

Перший розділ "Розвиток антропонімних екосистем у парадигмі традиційних і когнітивних досліджень" є теоретико-методологічним підґрунтям праці. Авторка подає аналітичний огляд розвитку традиційних ідей і теорій, що стосуються проблем значення власного імені, аналізуючи погляди лінгвістів і філософів від античних часів (тексти Платона щодо проблеми означуваного й означаючого) до наших днів (праці В. Гака, М. Горбаневського, О. Суперанської), і приходять до власного формулювання і переосмислення семантики оніма.

Власне ім'я, про що свідчить дослідження НГО Г. Ходоренко, пов'язане з когнітивним апаратом індивідуумів, співвідноситься з асоціативними й акціональними фреймами в термінах когнітивної лінгвістики. Воно відкрите для семантичних розширень і трансформацій, наповнене внутрішнім змістом, який тісно пов'язаний із формою мовного знака, більше того, форма і зміст мовного феномена НГО корелюють. Шкода, що жоден параграф рецензованої праці не присвячений розглядові власного імені в різних типах свідомості – релігійно-міфологічній, побутовій, поетичній, паранауковій. Цей матеріал збагатив би дослідження особливостей когнітивних механізмів індивідуальної свідомості номінаторів НГО через форму НГО.

У другому ("Комерційні, політичні, інтернетні назви груп осіб, культурологічний і когнітивний аспекти") і третьому ("НГО в дослідженнях когнітивної лінгвістики") розділах дослідження Г. Ходоренко описує низку виразальних засобів, що реалізуються в НГО і базуються на осмисленні зовнішньої або внутрішньої форми оніма, а також на апеляції до його прецедентного змісту. Г. Ходоренко наводить приклади з достатнім аналізом аспектів нових онімів як когнітивних одиниць, показує деякі механізми роботи фреймів у процесі номінації, говорить про активізацію асоціативних фреймів у назвах товариств з обмеженою відповідальністю (ТЗОВ) "Цветы", "Семена", "На опытном поле", "У дамбы", "Летучая мышь", "Зигзаг удачи". Недостатньо уваги, гадаємо, приділено конотативним семам ("культурним смислам"), які здатні виступати в "непрямих", конотативних значеннях, виконуючи емотивно-оцінну, а також когнітивну функцію, заповнюючи номінативні лакуни при недостатку в мові одиниць на позначення загальних назв із відповідною семантикою. Для позначення змісту прецедентного оніма Г. Ходоренко використовує терміни "ономастичний концепт" і "концептосфера", описуючи структуру і складові концепту НГО, а також наводячи основні концептосфери атропонімного простору НГО.

Визначаючи мовний статус аналізованих одиниць як онімів із реалізованою функцією вторинної номінації, авторка вказує на їх метафоричну природу як головну функційну ознаку. На її переконання, факти НГО номінації являють собою ономастичні метафори. Г. Ходоренко пропонує термін для

загального позначення групових назв людей – омадонім, використовуючи грецькі термінооснови. Впровадження нового терміна, безсумнівно, збагатить традиційні дослідження імені.

Незважаючи на те, що структурно праця могла бути організована вдаліше, зокрема, два розділи можна було об'єднати в один, проте розділи когнітивного опису НГО вважаємо цікавими, передусім, через широко репрезентований матеріал. Після огляду лінгвістичних теорій метафори Г. Ходоренко подає опис НГО як когнітивної одиниці й опис складових НГО, вказує на прототиповість (термін Дж. Лакоффа) НГО, з'ясовує природу оніма як ідеалізованої когнітивної моделі сприйняття і відтворення дійсності (с. 267), наводить чинники, які впливають на процес когнітивної номінації. Серед таких чинників дослідниця називає індивідуальні ознаки, "індивідуальні якості особистості" (особливості характеру, поведінки індивідуума, його переконання; зовнішній вигляд; специфіка діяльності); історичний контекст позамовного простору; суб'єктивні та об'єктивні оцінки означуваного явища, прийняті культурно-мовною спільнотою.

Класифікаційний аналіз когнітивних метафор НГО з огляду на їхню образність та експресивність стосується більш значущих ознак досліджуваного явища. Зокрема, авторка демонструє, як різні ступінь і тип подібності концептів, виражені основним і допоміжним компонентами метафори, зумовлюють відмінності їх виразності, глибини образу, повноти сприйняття адресатом.

Аналіз структурних особливостей різноманітних мовних форм НГО подано в четвертому розділі монографії "Структурна організація НГО". Г. Ходоренко доходить висновків щодо реалізації номінативної функції слів, словосполучень, речень НГО і наводить переконливі приклади.

У додатках до монографії вміщено списки оригінальних назв груп осіб, посилання на сайти, з яких добирався матеріал, що свідчить про достовірність використовуваного матеріалу дослідження.

Таким чином, об'єктом дослідження був обраний доволі цікавий пласт лексики – групові антропоніми – власні імена, що реалізують у сучасному дискурсі експліцитні виражальні засоби – метафору, метонімію, різноманітні стилістичні прийоми. Специфіка аналізованого матеріалу зумовлює застосування описово-класифікаційного методу дослідження і лексикографічного принципу опису як найбільш доцільного принципу його опису. Загалом праця доповнює теорію ономастичних студій, оскільки в ній:

1. Подано загальне визначення групового антропоніма, а саме: *власне ім'я, НГО, визначається як мовна одиниця, що називає групу осіб, виділяє її за видом діяльності, несе когнітивне навантаження і категоризує дійсність, і відповідно, має глибинну семантичну структуру*. НГО об'єднує всі назви груп осіб: ергоніми, назви партій, сект, колективів, клубів, шоу-груп, інтернетних груп, поєднаних за комерційними і некомерційними інтересами.
2. За ознакою комерційної та некомерційної діяльності імена груп людей класифіковано у дві антропонімні екосистеми.
3. Уведено новий термін "омадонім", або "антропомадонім" (з гр. *ομάδα* – група + онім) для позначення назв будь-яких груп людей.
4. Рецензована монографія акцентує на цілісності семантики і формальної структури імені, що виражає його внутрішню форму.
5. Класифікуються способи утворення НГО, які в праці зводяться до трьох типів онімізації – семантичної, синтаксичної і словотворчої. Використання стилістичних засобів і прийомів спостерігається в межах семантичної онімізації. Антропомадонім репрезентований в антропоніміконі сучасної російської мови за допомогою слів, словосполучень, речень, текстів. На рівні слова антропомадонім може формально збігатися з зоонімами, псевдонімами, криптонімами. Антропомадонім активує асоціативні зв'язки фреймових структур у когнітивному апараті реципієнтів; інтенсивність антропомадоніма досягається через використання стилістичних прийомів, метафор, тропів.
6. Опрацьовано рекламні аспекти імені, імпліковане рекламне повідомлення, висвітлено питання прихованої реклами в НГО і створення маніпулятивного ефекту й афекту, аналізовані в сучасних дослідженнях.
7. НГО розглянуто як когнітивну одиницю, описані механізми функціонування когнітивних конструктів НГО: фреймів, концептів, прототипів, ідеалізованих когнітивних моделей (термін Дж. Лакоффа).

Монографія виконана в дусі антропоцентричного підходу до лінгвістичних студій. У ній авторка намагається показати зв'язок мови й особистості, особистості й імені, успішно досягаючи мети дослідження. При подальшій систематизації фактичний матеріал, зібраний Г. Ходоренко, міг би лягти в основу оригінального словника назв груп осіб, а також ономастичних концептів групових антропонімів сучасного дискурсу. Загалом рецензована праця може вважатися глибоким завершеним науковим дослідженням, яке є внеском у теорію ономастичних студій, збагачує термінологію, сприяє перегляду теоретичних принципів і методів аналізу онімів. Праця буде цікавою не лише лінгвістам, але й усім, хто цікавиться питаннями мови, філософії, когнітивними напрямками в сучасній науці, психологам, студентам, аспірантам.

**Зоряна Коцюба,**

доктор філологічних наук, професор

(Дрогобицький державний педуніверситет імені Івана Франка)